

چگونه توانستم اختلال یادگیری دانش آموز مورد نظر را ترمیم کنم

آبس نعمتی / کارشناس ارشد روان شناسی تربیتی

دبیر مرکز مهارت های حرفه ای رجا، صائین قلعه زنجان

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی اختلال یادگیری مربوط به درس دیکته به صورت مطالعه موردی با ارائه آموزش‌های ترمیمی عملی برای آن انجام شده است. نتیجه ارزیابی و طرح‌های اجرا شده نشان می‌دهد، ارائه آموزش‌های ترمیمی و تدریس مقایسه‌ای حروف هم صدا یا هم شکل به کودکان بالاتر از پایه اول که دچار اختلال یادگیری باشند، موثر است. بنابراین می‌توان با استفاده از یافته‌های آن، به کودکان دچار این نوع مشکل آموزشی ترمیمی ارائه داد و برای والدین علاقه مند نیز بهره جست.

ی اول و دیکته‌های کلاسی سال تحصیلی جدید را بررسی و با اجرای آزمون تشخیصی دیکته (محقق ساخته)، غلط‌های او را تجزیه و تحلیل و فراوانی آنها را در جدول شماره (۱) ثبت کردم.^۱ همچنین با اجرای آزمون خواندن و درک مطلب به مشکل نوع خواندن او (تکانشی^۲، حفظی و طوطی وار، عدم آشنایی خوب با خط جدید فارسی و عدم تشخیص حروف هم صدا یا هم شکل) پی بردم. جهت اطمینان از طبیعی بودن هوش او، به اجرای آزمون هوشی ریون^۳ ترجمه‌ی کرمی (۱۳۸۳) نیز پرداختم که نتیجه حاکی از طبیعی بودن هوش او بود.

توصیف وضعیت موجود و گردآوری اطلاعات

من آموزگار کودکان استثنائی بودم. با توجه به آشنایی قبلی، مدیر دبستان عادی، مشکل دیکته دانش‌آموزی به نام مهدی را برایم مطرح و درخواست همکاری کرد. مهدی دانش آموز پایه دوم، به صورت تک ماده در درس دیکته‌ی پایه‌ی اول را قبول شده بود و در سال تحصیلی جدید نتوانسته بود تا اواخر آبان ۸۵ نمره‌ی پایین تر از ۱۰ کسب کند. زیرا در همه‌ی آنها عبارت غیر قابل تصحیح ذکر شده بود. وضعیت او در سایر درس‌ها نسبتاً خوب بود. نمودار شماره (۱) گویای این مطلب است.

جهت پی بردن به مشکل او، برگه‌های امتحانی پایه-

در پایان به اجرای آزمون تشخیص شنیداری دکتر تبریزی پرداختم. این آزمون نشان داد، دانش آموز از لحاظ حساسیت شنیداری، گنجایش حافظه شنیداری و توالی آن، مشکل اساسی دارد. با توجه به اطلاعات گردآوری شده به این نتیجه رسیدم که دانش‌آموز مذکور اختلال دیکته نویسی دارد؛ بنابراین بهتر است از راهکارهای زیر برای ترمیم آن اقدام کنم.

انتخاب راه حل های پیشنهادی

مشارکت، والدین در طی آموزش ترمیمی اصلاح نوع خواندن، تدریس مقایسه ای حروف و هم صدا و هم شکل، اداره ی آموزش ترمیم بر اساس فراوانی جدول شماره (۱)، بررسی دیکته کلاسی در روند آموزش

ترمیمی.

تثبیت یادگیری برای او تعیین تکلیف می کردم. بعد از تدریس مقایسه‌ای مانند نمونه بالا و تدریس سایر حروف در هر جلسه و تعیین تکلیف آنها، آموزش ترمیمی را بر حسب فراوانی جدول شماره (۱) ادامه دادم.

تقویت حساسیت شنیداری ، حافظه و توالی آن

منظور از حساسیت شنیداری آن است که دانش‌آموز در شنیدن بعضی صداها حساس نیست (تبریزی، ۱۳۸۴). هدف از تقویت این بخش (بیشترین مشکل مهدی از این نوع می باشد) ، تقویت مهارت گوش دادن است نه شنیدن . زیرا گوش دادن هنری است که نیاز به آموختن دارد ولی شنیدن یک عمل غیر ارادی است و وظیفه معلمان است که طریقه گوش دادن را به شاگردان بیاموزند و وظیفه خویش را تنها به آموختن خواندن و نوشتن محدود نکنند .

منظور از حافظه شنیداری این است که دانش‌آموز، کلمات شنیده شده را در حافظه ی خود نگه داشته و به آنها معنا ببخشد (سیف نراقی ونادری، ۱۳۷۹). برای تقویت حساسیت شنیداری ، نوار کاست صدای کارهای روزانه و حیوانات را در ضبط قرار داده، از او خواستم به آنها گوش کرده و صدای آنها را حدس بزند و همراه با آن تصاویر کارت‌های آنها را نیز نشان دهد. در مرحله بعد ، حدود ۲۰۰ کلمه از جمله کلماتی که دانش‌آموز در آنها مشکل داشت، در نوار کاست ضبط کردم (جهت ایجاد انگیزه از صدای خود دانش‌آموز نیز استفاده شد) بعد از او خواستم صدای اول، وسط و ... صدای آخر توجه کرده و بگوید .

س س	ص ص	ث ث
سبد	صدا	مثل گل
مدرسه	تصمیم	مثلث

برای تقویت حافظه شنیداری ، حدود ۳ تا ۶ کلمه برای دانش‌آموز می خواندم بعد از او خواستم آنها را

اجرای طرح و نظارت بر آن

از آنجا که والدین دانش‌آموز علاقه مند به رفع مشکل فرزندانشان بودند؛ تصمیم، گرفتم شیوه کار و ارائه آموزش ترمیمی در ملاقات های حضوری یا طبق یادداشتی به اطلاع آنها برسد تا در منزل هم تمرین شود. علاوه بر آن از آنجاکه مشکل مهدی در نوع خواندن بود نه در خود خواندن، در نخستین اقدام، نوع خواندن او را اصلاح کردم. به همین خاطر یک کارت به ابعاد ۳×۵ و با دریچه ای به ابعاد ۲×۲ سانتیمتری تهیه کردم سپس کارت را روی کلمات و جملات قرار دادم و از دانش‌آموز خواستم با حرکت دادن آن، کلمات داخل دریچه را بخواند این نوع خواندن باعث شد دانش‌آموز دقت بیشتری در کلمات کرده و جملات را با سرعت بالاتری بخواند. به تدریج کارت دریچه‌ای را کنار گذاشتم و بدون استفاده از کارت ، توضیحاتی در مورد علائم سجاوندی سپس به تدریج کارت درچه ای را کنار گذاشتم و توضیحاتی در مورد علائم سجاوندی برای او ارائه کردم و از او خواستم متن درسهایش را همراه با رعایت علائم سجاوندی همانند موقعی که از کارت استفاده می کرد بخواند ؛ علاوه بر این میزان درک و فهم او را نیز به همراه این نوع خواندن ، می آزمودم و بازخوردهای لازم را می دادم.

در مرحله دوم اجرای طرح، تصمیم گرفته شد؛ با شروع روخوانی متن های درسی هر جلسه جهت تمایز قائل شدن بین حروف هم صدا یا هم شکل، تدریس مقایسه ای این حروف شروع شود.

به همین خاطر، برای تدریس مقایسه‌ای ، حروف هم صدا یا هم شکل را در جدولی مانند نمونه‌های زیر می-نوشتم بعد با ذکر نمونه کلماتی برای همه آنها توضیحاتی در این مورد برای او می دادم، سپس جهت

بازگو کند ، این تمرین را آنقدر ادامه می دادم تا دانش-آموز بتواند تعداد بیشتری از آنها را در ذهن نگه داشته و بازگو کند .

در مرحله بعد به تقویت *توالی شنیداری* او پرداختم. منظور از *توالی شنیداری* این است که دانش آموز، کلمات شنیده شده را به ترتیب و پشت سرهم بازگو کند (تبریزی، ۱۳۸۴). برای همین از او می خواستم ترتیب بازگو کردن کلمات را نیز رعایت کند .

از آنجا که هر سه مرحله فوق در موقع دیکته نوشتن در یک زمان پردازش می شوند . برای هماهنگی و تقویت آن با دانش آموز قرارداد بستم؛ در تمرین دیکته، هر کلمه و جمله را، یکبار تکرار خواهم کرد . بنابراین باید دقت کافی را داشته باشد . همچنین جهت افزایش و سرعت بخشیدن به عملکرد او در این زمینه ، از متن درسهایش به صورت دیکته وار در نوار کاست ضبط کردم و از او خواستم با گوش دادن به آنها دیکته آنها را بنویسد . هر چند دانش آموز در مراحل اولیه دچار مشکل می شد و عقب می ماند؛ ولی در مراحل بعدی توانست دیکته ی تمام متن های درسی ضبط شده را، بنویسد .

تقویت حافظه دیداری ، تمیز ، دقت و توالی آن

حافظه دیداری ، یعنی توانایی به یاد آوردن کلمه یا تصویر مورد نظر بعد از خاطر سپردن آن به همان شکلی که بوده است. این توانایی باید همراه با تمیز ، یعنی؛ توانایی تشخیص تفاوت یک چیز از چیز دیگری مانند توانایی تشخیص "گ" از "ک" و توالی آن، یعنی؛ توانایی یادآوری آنچه دیده ایم، به همان ترتیبی که بوده؛ می باشد (تبریزی، ۱۳۸۴). برای تقویت حافظه دیداری ، کار با ارائه کارت های دیداری دارای تصاویر و منظره های مشابه و متفاوت شروع شد . برای این منظور، ابتدا با ارائه یک کارت از مهدی خواستم به تمام قسمت های آن

خوب نگاه کند تا در غیاب کارت جزئیات آن را بازگو کند . در مرحله اول این تمرین دانش آموز موفقیت چندانی کسب نکرد. اما با تکرار آن نوع نگاه، دانش آموز فرق کرد این تغییر نگاه بخش اصلی فرآیند درمان حافظه دیداری است که دانش آموز توسط آن توانسته تمام جزئیات کارتها را بگوید.

در ادامه، کلماتی که مشکل حافظه دیداری داشتند، در کارتهای ۱۰×۷ سانتی متری یادداشت کردم . بعد ۴ کارت را روی میز چیده و از دانش آموز خواستم به دقت به آنها نگاه کند . سپس دور از چشم دانش آموز کارت را مخفی کردم و خواستم کلمه کارت مخفی شده را بازگو کند . این تمرین با کارتهای متنوع و تا افزایش ۷ کارت تمرین و تکرار شد . در ادامه جهت تقویت حافظه دیداری و تکرار مخفی کردن کارت ، از او خواستم بعد از ذکر کلمه کارت مخفی شده ، دیکته را با انگشت در هوا ترسیم کند . سپس آن را در دفترش بنویسد این تمرین را با کلمات جدید و کلماتی که به مشکل دانش آموز در این مورد ارتباط داشت به کار گرفته شد .

اقدام بعدی افزایش دقت و تمیز دیداری بود . بدین جهت کارت های ۱۰×۷ سانتی متری را تهیه کرده، در سمت راست آن حروفی که دانش آموز در شناسایی آنها مشکل داشت و در سمت چپ آن حروف مشابه و حروف دیگر را نوشتم . بعد از دانش آموز خواستم حروف مورد نظر را در بین حروف سمت چپ شناسایی کند. این تمرین با کلماتی که مشکل دانش آموز در این زمینه بود و کلمات هم خانواده و مشابه نیز به کار گرفته شد. در ادامه با الگو قرار دادن آزمون ادراک بینایی فراستیک^۴ ، تعدادی کارت های دارای تصاویر پنهان به دانش آموز ارائه و از او خواستم ، تصاویر پنهان را در آنها پیدا کرده و رنگ نماید. همچنین تمرین را با مجموعه حروف الفبای پلاستیکی شروع کردم . بدین منظور، از دانش آموز خواستم حروف مورد نظر را از مجموعه پیدا کند . علاوه

حافظه دیداری و کلماتی که نیاز به حافظه دیداری داشت؛ به دانش‌آموز نشان دادم. بعد با مخفی کردن کارت از او خواستم اول با انگشت شصت در هوا بنویسد. سپس دیکته‌ی آنها را به ترتیب در سینی‌ها و در آخر در دفتر بنویسد. در پایان، روش ذکر شده و سایر روش‌های که برای والدین دانش‌آموز در طول آموزش ترمیمی یادداشت می‌شد؛ طی ملاقات حضوری توضیح و تشریح شد تا در منزل هم تمرین و تکرار شود. بعد از بکارگیری تمام روش‌های فوق، دو جلسه آخر به آموزش رسم الخط جدید فارسی و علائم سجاوندی به دانش‌آموز تدریس شد هر چند در طول برگزاری جلسات آموزشی ترمیمی به طور ضمنی نیز به آنها اشاره می‌شد.

نتیجه‌گیری و ارزیابی طرح‌های اجرا شده

هر چند که مدیر و آموزگار مربوطه از پیشرفت قابل ملاحظه مهدی ابراز احساسات می‌کردند و نمره‌های دیکته کلاسی او در آخر آموزش ترمیمی بین ۱۷ تا ۱۹ نوسان داشت؛ بعد از برگزاری امتحانات نوبت اول، برگه امتحان و کارنامه امتحانی او را مورد بازبینی قرار دادم. نمره برگه امتحانی او ۱۸ و نمره کارنامه ۱۷ (به دلیل تاثیر نمره مستمر) درج شده بود.

اگر نمودار شماره (۲) را با نمودار شماره (۱) مقایسه کنیم، اثر بخشی آموزش ترمیمی و تدریس مقایسه‌ای حروف هم صدا و هم شکل نیز تائید می‌شود. از این جهت، دانش‌آموزی که نمی‌توانست نام و خانوادگی خود را بنویسد؛ از دیکته غیر قابل تصحیحی به نمره ۱۸ ارتقاء یافته است. همچنین اثر بخشی آموزش ترمیمی به طور ضمنی در قرائت فارسی نیز مشهود است که از نمره ۱۴ به ۱۷ رسیده است.

پیشنهادات:

بر آن با استفاده از این مجموعه حروف، ساختار کلماتی را که دانش‌آموز در آنها مشکل داشت؛ درست می‌کردم. سپس در جلوی چشم دانش‌آموز با برداشتن نقاط، بالا و پائین گذاشتن آن، تغییر صدا و ... ساختار درست شده‌ی کلمات را به هم می‌زدم و از او می‌خواستم کلمات را بخواند. این تغییر ساختار در بعضی کلمات، باعث خنده‌دار شدن آنها می‌شد. در همین موقع بود که به دانش‌آموز متذکر شدم، اگر در هنگام نوشتن دیکته کلاسی دقت نکنند، کلمات معنی خود را از دست داده و خنده‌دار خواهد شد. مانند (هویج به هویخ) این روش به دلیل عینی بودن حروف، موثرترین روش افزایش دقت دانش‌آموز بود. روش دیگر برای افزایش دقت دانش‌آموز این بود که از دانش‌آموز خواستم برای من دیکته بگویم. به همین منظور، در موقع دیکته نوشتن، نقاط بعضی حروف، دندان‌ها، جابجایی حروف و ... و اصولاً کلماتی که نیاز به دقت دانش‌آموز داشت؛ بالا و پایین و جابجایی، عدم نقطه گذاری و غلط نوشتن بعضی کلمات و ... نوشتم و از دانش‌آموز خواستم آن را تصحیح کند. در ادامه از همان دیکته، برای او دیکته می‌گفتم و این بار از او خواستم دیکته خودش را تصحیح کند.

بعد از تکرار و تمرین، روش ذکر شده، اقدام بعدی ترمیم *توالی حافظه دیداری* بود؛ بدین منظور کارت‌های ۱۰×۷ را تهیه، در بعضی از آنها تعدادی حروف و در بعضی از آنها چند کلمه و به ترتیب نوشتن سپس با نشان دادن یک یک آنها از دانش‌آموز خواستم، به دقت به آنها نگاه کند. بعد با مخفی کردن کاردی از او خواستم کلمات یا حروف دیده شده را به ترتیب نام ببرد. آخرین اقدام جهت تقویت و هماهنگی تمام بخش‌های یاد شده، بکارگیری تمرین زیر بود. در این تمرین ۳ عدد سینی را تهیه کرده، در یکی از آنها آرد، در یکی ماسه و در دیگری خاک رس ریختم. سپس کارت‌های

از بردن فرزندانشان به این مراکز خودداری می‌کنند و نیروی انسانی این مراکز هم به نظر نمی‌رسد با توجه به فراوانی این گونه دانش‌آموزان، مناطق یا شهرهای هم جوار را تحت پوشش قرار دهند. بنابراین نیاز است که این گونه مراکز در همه شهرها با نیروی انسانی بیشتر تشکیل شود.

۵- کارگاه‌های آموزشی و ارائه دوره‌های ضمن خدمت برای معلمان مدارس عادی برگزار شود.

۶- قبل از ارجاع آنها به مدارس استثنایی ارزیابی‌های جامع و اساسی صورت گیرد. و با کوچکترین ناکامی و مردودی این گونه دانش‌آموزان را به این مدارس ارجاع ندهند.

۷- همانند مقاطع راهنمایی و متوسطه، برای آموزش عمومی (مقطع ابتدایی) هم کارشناسان مشاوره و روانشناسی در نظر گرفته شود. این یک اصلی است که در اکثر کشورهای پیشرفته بدان عمل می‌شود.

۱- معلمان کلاس‌های عادی باید واقف بر نیازهای این قبیل کودکان باشند و مهارت‌های لازم را برای برخورد با نیاز آنها بدست آورند و از برچسب‌های تنبلی، استثنایی برای آنها بکار نبرند.

۲- همانند دانش‌آموزان نابینا، ناشنوا یا دانش‌آموزان تحت حمایت کمیته امداد یا شاهد برای آنها هم معلمان رابط یا سیاری در نظر بگیرند. و قواعد سیستم بکفا را برای آنها بهانه قرار ندهند (به عنوان پیشنهاد این مسئله را به مسئولان آموزش و پرورش عادی و استثنایی در میان گذشته ولی آنها قواعد سیستم بکفا و سایر بهانه‌ها دیگر را مطرح کردند).

۳- معلمان مرجعی متخصص در مدارس که تعداد این گونه دانش‌آموزان زیاد است، بکار گیرند.

۴- با توجه به متمرکز بودن مراکز اختلالات یادگیری در مراکز استانها و در بعضی از مناطق آنها، اکثر خانواده‌ها به دلیل ناآگاهی، هزینه رفت و آمد، نداشتن وقت لازم،

زیرنویس‌ها:

۱. برای کسب اطلاعات بیشتر به کتاب درمان اختلالات دیکته نویسی تالیف تبریزی (۱۳۸۴) مراجعه شود

2. impulsive

3. Reven Intelligence Test

4. Frosting Test of visual perception

منابع:

سیف نراقی، مریم؛ و نادری، عزت ا... نارساییهای ویژه در یادگیری، تهران، انتشارات مکیال، (۱۳۷۹)

کریمی، یوسف (مترجم)، اختلالات یادگیری. تهران، انتشارات گنجی

تبریزی، مصطفی، درمان اختلالات دیکته نویسی، تهران، انتشارات فراروان (۱۳۸۴)

کرمی، ابوالفضل (مترجم)، اندازه گیری هوش کودک (آزمون ریون کودکان) انتشارات روانسنجی (۱۳۸۳)

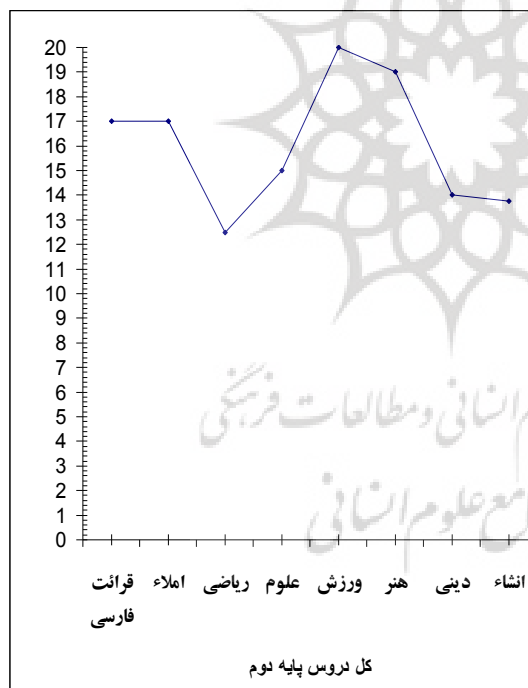
احدی، حسن؛ و کاکاوند. اختلال یادگیری، تهران، انتشارات روان، (۱۳۸۳)

نعمتی، آبس؛ بررسی اختلال یادگیری دیکته، مطالعه موردی، اقدام پژوهی چاپ نشده، آموزش و پرورش استان زنجان، منطقه

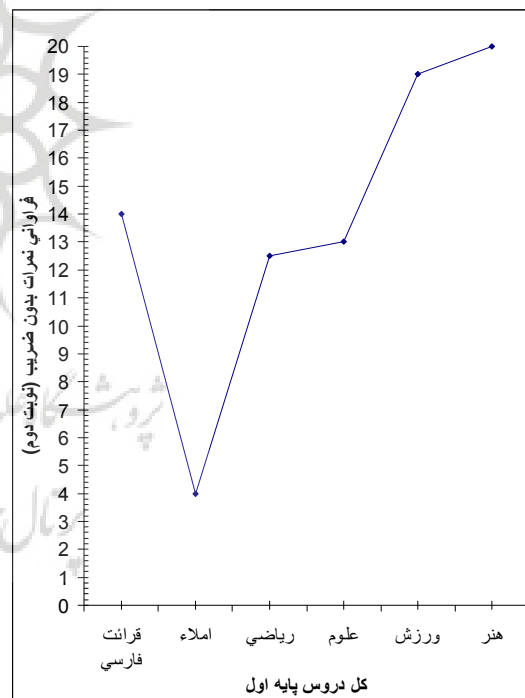
ابههر، ۱۳۸۵

جدول شماره (۱)

نوع اشتباه	فراوانی	درصد
حساسیت شنیداری	۱۶	.۳۲/۴۵
حافظه شنیداری و توالی آن	۱۱	.۲۲/۴۵
حافظه شنیداری	۸	.۱۶/۳۳
حافظه دیداری	۸	.۱۶/۳۳
دقت	۲	.۴/۰۸
تمیز دیداری	۲	.۴/۰۸
آموزشی	۱	.۲/۰۴
۷ نوع اشتباه	۴۹	.۱۰۰

نمودار شماره (۱)

نمودار شماره (۲)